

СВОБОДА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ДОБРОПОРЯДНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИНАХ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Стаття присвячена дослідженню видового об'єкту злочинів, передбачених статтями 231, 232 КК України. Здійснено огляд сучасних проблем визначення видового об'єкту щодо цих злочинів. Доведено, що в якості видового об'єкту досліджуваних злочинів слід вважати групу однорідних суспільних відносин, що забезпечують свободу господарської діяльності та добропорядність суб'єктів господарювання у конкурентних відносинах.

Ключові слова: кримінальне право, видовий об'єкт, комерційна таємниця, банківська таємниця.

Article is devoted research of specific object of the crimes provided by items 231, 232 of Criminal Code of the Ukraine. The review of modern problems of determination of specific object concerning these crimes is performed. As a specific object of the investigated crimes, one should consider a group of homogeneous social relations that ensure freedom of economic activity and the integrity of business entities in competitive relations.

Key words: criminal law, specific object, a trade secret, a bank secrecy.

Статья посвящена исследованию видового объекта преступлений, предусмотренных статьями 231, 232 УК Украины. Осуществлен обзор современных проблем определения видового объекта по этим преступлениям. Доказано, что в качестве видового объекта исследуемых преступлений следует считать группу однородных общественных отношений, обеспечивающих свободу хозяйственной деятельности и добропорядочность субъектов хозяйствования в конкурентных отношениях.

Ключевые слова: уголовное право, видовой объект, коммерческая тайна, банковская тайна.

Вступ. Характерною ознакою ринкової економіки є конкуренція суб'єктів підприємницької діяльності на ринку товарів і послуг, успіх якої значною мірою залежить від здатності кожного з них зберігати в таємниці відомості про власну господарську та іншу діяльність.

Усе це підготувало ґрунт для виникнення інституту комерційної таємниці, який спочатку з'явився стихійно, а потім його правове закріплення знайшло відображення і в законодавстві України, зокрема у Кримінальному кодексі України, де у статтях 231, 232 встановлена відповідальність за незаконні дії щодо відомостей, які містять комерційну або банківську таємницю.

Різні аспекти проблеми кримінально-правової охорони комерційно цінної інформації з обмеженим доступом досліджувались вітчизняними фахівцями, зокрема П. П. Андрушком, В. Д. Гулкевичем, Б. В. Здравомисловим, А. М. Ковалем, С. Я. Лиховою, А. С. Нерсисяном, М. І. Хавронюком, С. О. Харламовою та іншими, але в сучасних умовах побудови цивілізованих ринкових відносин, забезпечення соціальної орієнтації економіки, інноваційного соціально-економічного розвитку ця проблематика набуває особливого значення, тому її наукова розробка не втрачає своєї актуальності.

Метою даної статті є розкриття проблеми видового об'єкту досліджуваних злочинів з урахуванням сучасних досягнень кримінально-правової науки.

Основний зміст. Крім вже традиційної трьохланкової систематизації об'єктів злочинів, по вертикалі, уже багато років виділяють і так званий видовий об'єкт злочину [1, с. 203–204]. Цей об'єкт у такій системі перебуває, умовно кажучи, між родовим і безпосереднім об'єктами. Видовий об'єкт містить у собі групу суспільних відносин, що за своїм обсягом менше, ніж група, що входить у родовий об'єкт злочинів, але більше, ніж ті суспільні відносини, на які посягають при вчиненні конкретного злочину. Поняття видового об'єкта дуже часто визначається як складова у загальній назві відповідної назви розділу Особливої частини. Це також використовується для подальшої систематизації суспільних відносин вже усередині кожного розділу Особливої частини.

Так, видовий об'єкт злочинів, передбачених статтями 231, 232 КК України варто розглядати як відносини в сфері охорони окремих елементів в системі господарської діяльності. З цього приводу представляють інтерес класифікації економічних злочинів, що наводяться у спеціальній вітчизняній літературі.

Професор Є. Л. Стрельцов вважає, що злочини у сфері підприємництва можуть бути поділені на: загальні та спеціальні злочини в підприємстві. Залежно від стадії підприємницької діяльності їх можна поділити на: злочини, які відбуваються на первісному етапі підприємництва; злочини, які відбуваються на етапі здійснення підприємницької діяльності; злочини, які відбуваються на етапі завершення підприємництва [2, с. 242–250].

У зв'язку із досліджуваним питанням, цікавою представляється класифікація, розроблена професором А. А. Аслахановим, в основу якої

покладений видовий об'єкт посягання: відносини виробництва; відносини обміну; відносини розподілу; відносини споживання [3, с. 27–28].

Вчений-правознавець Н. Н. Афанасьєв підрозділяє на сім груп усі злочини, що посягають на суспільні відносини, які регулюють: підприємницьку та іншу економічну діяльність юридичних осіб і інших господарюючих суб'єктів; кредитно-фінансову діяльність держави та господарюючих суб'єктів; монополію державного регулювання в певних сферах суспільних відносин; переміщення цінностей через митний кордон; порядок вирахування та сплати податків й інших платежів; процедуру банкрутства; сферу торгівлі та обслуговування населення [4, с. 290].

Професор П. П. Андрушко об'єктом господарських злочинів визначив правовідносини у сфері господарської діяльності, які становлять систему господарювання. Виходячи із цього, розділив злочини на шість груп: злочини, які посягають на встановлений порядок здійснення підприємницької діяльності і її окремих видів; злочини, які посягають на фінансову діяльність; злочини, які посягають на встановлений порядок виготовлення та використання документів у господарській діяльності; злочини, які посягають на встановлений порядок реалізації товарів і надання послуг; злочини, які посягають на свободу підприємницької діяльності; злочини, які посягають на відносини в сфері сільськогосподарського виробництва [5, с. 17].

Професор В. О. Навроцький під об'єктом даних злочинів розуміє систему господарювання України, яка складається з фактичної та функціональної сторони. Усі злочини він розділяє на три групи: посягання на інтереси споживачів; протидія законної підприємницької діяльності; порушення порядку заняття господарською діяльністю [6, с. 354].

Правознавець О. І. Перепелиця визначає об'єкт як систему суспільних відносин, які складаються у сфері економічної діяльності держави. Пропонована автором система виглядає в такий спосіб: злочини в сфері підприємницької діяльності; злочини, пов'язані із проявом монополізму й недобросовісної конкуренції; злочини у сфері фінансової діяльності держави; злочини в сфері торгівлі та обслуговування населення [7, с. 5–7].

Професор Ф. А. Лопушанський, визначаючи об'єктом злочинів суспільні відносини у сфері економіки, виділяє три комплекси суспільних відносин, взятих під охорону кримінальним правом: злочини, які посягають на валютно-фінансову систему держави; злочини, які посягають на встановлений порядок заняття підприємництвом і законні інтереси

підприємців; злочини, які порушують законні права споживачів [8, с. 16–22].

Вчений-правознавець О. Е. Радутний у своєму дослідженні, присвяченому аналізу кримінальної відповідальності за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю, обґрунтовує необхідність відокремлення видового об'єкта злочинів у сфері господарської діяльності, який розглядається у структурі родового об'єкта і співвідноситься з ним як частина з цілим. Одним із аргументів на користь цього, вважає дослідник, є природна взаємопов'язаність таких суспільних явищ як монополізм і конкуренція, які неможливо досліджувати окремо одне від іншого [9, с. 7].

Дослідниця С. О. Харламова вважає, що видовими об'єктами незаконних дій з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю, є суспільні відносини, що відповідають конкретним принципам здійснення економічної діяльності, до яких відносяться: свобода економічної діяльності, здійснення економічної діяльності на законних підставах, добросовісна конкуренція, добропорядність суб'єктів економічної діяльності, заборона злочинних форм поведінки в економічній діяльності [10, с. 10].

Висновки. В цілому погоджуючись з наведеними класифікаціями пропонуємо в якості видового об'єкту досліджуваних злочинів вважати групу однорідних суспільних відносин, що забезпечують свободу господарської діяльності та добропорядність суб'єктів господарювання у конкурентних відносинах.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Фролов Е. А. Спорные вопросы общего учения об объекте преступления. *Сборник научных трудов*. Выпуск 10. Свердловск : Свердловский юридический институт, 1969. С. 184–225.
2. Стрельцов Є. Л. Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти. Одеса: Астропринт, 2000. 476 с.
3. Аслаханов А. А. Проблемы борьбы с преступностью в сфере экономики (криминологический и уголовно-правовой аспекты): автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра юрид. наук : Москва, 1997. 40 с.
4. Уголовное право. Особенная часть / Ветров Н. И. и др. ; под ред. Н. И. Ветрова, Ю. И. Ляпунова. Москва : Новый Юрист, 1998. 300 с.
5. Андрушко П. П. Кримінальна відповідальність за порушення порядку здійснення господарської діяльності. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 288 с.
6. Навроцький В. О. Кримінальне право. Особлива частина: Курс лекцій. Київ : Знання, 2000. 771 с.

7. Перепелица А. И. Уголовная ответственность за хозяйственные преступления в сфере предпринимательской деятельности: Комментарий к действующему законодательству. Харьков : Рубікон, 1997. 105 с.

8. Боротьба з господарськими злочинами / [Коваленко О. І. та ін. ; відп. ред. Ф. А. Лопушанський. Донецьк, 1997. 160 с.

9. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розміщення відомостей, що становлять комерційну таємницю (аналіз складів злочинів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2002. 21 с.

10. Харламова С. О. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 20 с.

УДК 34 (3/9)

Мудрисівська Людмила

ЗАКОН ЯК СИСТЕМОУТВОРЮЮЧИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ДЖЕРЕЛ ПРАВА В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ Ф.В.ТАРАНОВСЬКОГО

В статті розглядається позитивістський підхід до визначення видів і системи джерел права та його вплив на існуючі загальнотеоретичні погляди теоретиків та істориків права на сутність та фактори зміни системи джерел права залежно від соціальних і політичних факторів в різні історичні епохи в науковій спадщині Ф. В. Тарановського.

Ключові слова: джерело права, звичай, закон природний і позитивний, договір.

The article considers the positivist approach to defining the types and system of sources of law and its influence on the existing general theoretical views of theorists and historians of law on the essence and factors of change of the system of sources of law depending on social and political factors in different historical epochs in the scientific heritage of V. Taranovsky.

Key words: source of law, custom, natural and positive law, contract.

В статье рассматривается позитивистский подход к определению видов и системы источников права и его влияние на существующие общетеоретические взгляды теоретиков и историков права на сущность и факторы изменения системы источников права в зависимости от социальных и политических факторов в разные исторические эпохи в научном наследии Ф. В. Тарановского.

Ключевые слова: источник права, обычай, закон природный и позитивный, договор.